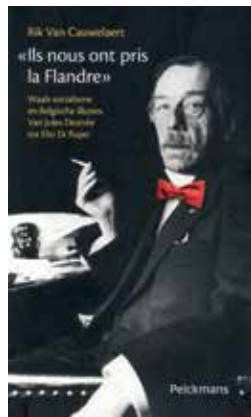

MAARTEN VAN
GINDERACHTER
hoogleraar
departement
Geschiedenis,
Universiteit
Antwerpen

RECENSIE

RIK VAN CAUWELAERT

'Ils nous ont pris la Flandre'. Waals socialisme en Belgische illusies. Van Jules Destrée tot Elio Di Rupo

Rik VAN
CAUWELAERT,
*'Ils nous ont pris
la Flandre'. Waals
socialisme en Belgische
illusies. Van Jules
Destrée tot Elio Di
Rupo*, Kalmthout:
Pelckmans, 2012,
136 pp., ISBN: 978 90
2896 832 5.

Vanop de kaft kijkt Jules Destrée, sigaret in de rechterhand, me recht in de ogen. Het is een prachtige zwart-witfoto die de mens en niet het icoon Destrée toont. Toch schort er iets aan en het is niet eens zo subtiel: ter wille van de marketing kreeg de brave man een rood strikje aangemeten. De ondertitel van de heruitgave van Destrées fameuze *Lettre au Roi* luidt immers: *Van Jules Destrée tot Elio Di Rupo*.

Op 15 augustus 2012 was het 100 jaar geleden dat Destrée zijn open brief aan de koning publiceerde. Hij had er in 1912 schoon genoeg van. Al jaren hoopte hij – en met hem zijn volledige partij – om met de hulp van de liberalen de katholieke regering te wippen. Voor de parlementsverkiezingen van 1912 kwam er zelfs een socialistisch-liberaal kartel tot stand. Maar de grootse verwachtingen werden niet ingelost, het kartel leed een smadelijke nederlaag. Destrées irritatie over het klerikale Vlaanderen dat de katholieke regering in het zadel had gehouden, werd ook gevoed door de opkomende Vlaamse beweging en de taalwetgeving. Daarin zag hij een klerikaal complot om de Franstaligen in het verdomhoekje te dringen. Met zijn *Lettre au Roi* gooide hij een knuppel in het Belgische hoenderhok. De Vlamingen, zo stelde hij, hadden niet alleen de Waalse geschiedenis gekaapt, door onder meer Roger de la Pasture om te dopen tot Rogier van der Weyden. Ze hadden de Franstaligen ook België en Vlaanderen afhandig gemaakt, 'Ils nous ont volé la Flandre'. Destrée kwam tot het bekende besluit: 'laissez-moi Vous dire la vérité, la grande et horrifiante vérité: il n'y a pas de Belges'. Het zijn die hoge woorden die de brief van Destrée zo populair gemaakt hebben in Vlaanderen en die een nieuwe Nederlandse vertaling door Mark Vanfraechem

rechtvaardigen, ingeleid door journalist Rik Van Cauwelaert. Bij de brief zelf zal ik slechts kort stilstaan, bij de zeventig bladzijden tellende inleiding des te langer.

Van Cauwelaert heeft een liefdevol portret geschetst van Destrée. Je voelt zijn bewondering voor de man, voor zijn dwarsheid, zijn engagement, zijn pen. Van Cauwelaert beperkt zich echter niet tot een levensschets. Hij belicht ook Destrées rol in de Belgische geschiedenis en kwijt zich op zijn bekende manier van die taak: met allure, in een zwierige stijl. Hij geeft de essentie in een bevattelijke synthese, maar eveneens met een uitdrukkelijke en bediscussieerbare mening. En over die mening wil ik het hier uitgebreider hebben.

De relevantie van deze heruitgave ligt natuurlijk in de inzetbaarheid van Destrée in de huidige publieke discussies. Vlaams-nationalisten wijzen immers naar Destrée en de Waalse beweging met de woorden: 'Wij zijn niet begonnen. Zij waren eerst!' Of nog: 'Zelfs een Waalse socialist zag honderd jaar geleden al dat België niet werkte.' In al zijn frustratie zei Destrée immers letterlijk dat de Walen moesten aansturen op *la séparation administrative* als de Vlamingen hun leven niet beterden. Dat vormt dan het zogenaamde bewijs dat Destrée een overtuigd federalist of zelfs separatist was. Hij was dat echter allesbehalve, om de simpele reden dat zeker tot de jaren 1930 het wallingantisme een Waalse vorm van Belgisch nationalisme was. Uit electorale frustratie omdat het socialistische zuiden in het parlement geneutraliseerd werd door het klerikale noorden en omdat het schrikbeeld opdoemde van de introductie van het Nederlands in Wallonië, plooid Destrée zich na 1900 geleidelijk van België terug op Wallonië. Hij herkende zijn geliefde – eentalige – België immers niet meer. Zijn gevleugelde woorden waren die van de afgewezen minnaar: 'hou me tegen of ik bega een ongeluk'. Dat er ondanks zijn radicalisering een zeer nauwe band bleef tussen het wallingantisme en het Belgische nationalisme, bleek tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het is geen toeval dat van de vier opvallendste exponenten van het extreme Belgische oorlogsnationalisme binnen de Belgische Werkliedenpartij (BWP) – Maurice Terwagne, Jules Destrée, Georges Hubin en Louis Piérard – de laatste drie voormannen waren van de socialistische Waalse beweging. Aangezien hun Waalse vaderland niet meer was dan een projectie van het eentalige Franstalige België op het zuiden van het land, gingen zij makkelijker overhellen naar een Belgisch chauvinisme. Na de Grote Oorlog bleef Destrée overigens een overtuigd Belgisch nationalist.

De actualiteitswaarde van de *Lettre au Roi* werpt een zodanige schaduw over Destrée dat we zijn historische betekenis uit het oog dreigen te verliezen. Er worden te veel historische parallellen getrokken tussen toen en nu. In die zin is het anachronisme van Destrées rode strikje op de kaft symbolisch voor Van Cauwelaerts analyse. Hij legt namelijk het sjabloon van het heden over het verleden. Als ware *history buff* heeft Van Cauwelaert zich uiterst grondig ingelezen in zijn onderwerp, maar hij mist kritische distantie. Hij projecteert onder meer zijn beeld van een strak geleide socialistische partij waarin alle leden en mandatarissen in het gelid marcheren, terug in het verleden. Zo zou Destrée met zijn brief 'de partijrichtlijnen naast

Fragment uit de brief die Destrée tot de koning richtte. (uit: *'Ils nous ont pris la Flandre'. Waals socialisme en Belgische illusies. Van Jules Destrée tot Elio Di Rupo*)

zich' neergelegd hebben¹, maar er waren daarover helemaal geen directieven van het partijbureau. De BWP was anno 1912 immers allesbehalve een geoliede, centraal bestuurd machine. Integendeel, de partij was gedecentraliseerd in verschillende plaatselijke federaties die de eigenlijke macht in handen hadden. De centrale partijorganen waren meer een overlegplatform dan autoritaire instanties die marsorders uitvaardigden. Bovendien benoemt Van Cauwelaert de Waalse socialisten nogal eens met gechargeerde epitheta. Zo gaan zij 'op een haast stalinistische wijze de unitaire toer op' telkens als ze in de federale regering zitten.² Stalinistisch? Heus? Inclusief de dwang, de zuiveringen, de moorden, de goelags, de paranoia, de schendingen tegen de mensenrechten, de complete onderdrukking van de democratie ...? Verder schrijft Van Cauwelaert dat 'de PS zich op een soms naïeve manier blijft vastklampen aan de Belgische illusie'.³ België is blijkbaar een waanbeeld waarvan alleen naïevelingen geen afscheid kunnen nemen. De gang van de geschiedenis is duidelijk: op naar Vlaanderen, weg met België.

Die gekleurde voorstelling van zaken is te verwachten van een opiniemaker als Van Cauwelaert, maar het wordt problematisch als zijn engagement een helder historisch oordeel hindert. Van Cauwelaert reproduceert namelijk de Vlaams-nationalistische stelling dat België al in Destrées tijd een land van twee democratieën was en hij verwijst daarbij zelfs expliciet naar Bart De Wever.⁴ En op het eerste gezicht lijkt daar

wel iets in te zitten. Vanaf de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht in 1894 stemden het katholieke Vlaanderen en het socialistische Wallonië inderdaad opvallend anders. Maar is dat voldoende om hen vanaf toen al te kwalificeren als twee aparte en moeilijk te verzoenen democratieën? Neen. Tot de jaren 1960 was er immers een gedeelde publieke ruimte in België dankzij onder meer de pers en de unitaire partijen. Er waren uiteraard politieke, sociaal-economische en taalkundige tegenstellingen, maar die stonden de eenheid van België niet in de weg. Als beide landsdelen onverenigbaar waren omdat het zuiden vanaf 1894 overwegend antiklerikaal stemde en het noorden katholiek, zou dat betekenen dat elk land waar er regionale politieke tegenstellingen zijn, geen toekomst heeft. Zijn de Verenigde Staten een zwakke natiestaat omdat de oost- en westkust er al decennialang progressief stemmen en het *heartland* conservatief? Valt Frankrijk uit elkaar omdat sommige departementen al ruim anderhalve eeuw links stemmen en andere rechts?

Vanuit zijn duidelijke visie op het verleden, overschat Van Cauwelaert ook de buitenlandse ramptijdningen over het lot van België tijdens de 19e eeuw. Zo citeert hij het bekende oordeel van Baudelaire: 'Eigenlijk bestaat het Belgische volk niet.' Sinds 1830 waren dat soort uitspraken schering en inslag, vooral bij Franse en Britse waarnemers. Dat discours werd niet zozeer gevoed door de werkelijke staat van het Belgische koninkrijk dan door het geopolitieke belang van het land. Elk van de Europese grootmachten had België graag ingelijfd en liet daarom gretig uitschijnen dat de Belgen geen nationale identiteit hadden. En au fond klopte dat ook, maar hetzelfde kon tijdens de 19e eeuw gezegd worden over verschillende andere West-Europese landen. Waar was het Duitse volk? Het Italiaanse? Het Franse? Het proces van moderne natievorming kwam immers pas goed op gang tijdens de 19e eeuw naarmate staten via onderwijs en leger burgers gingen kneden. Of zoals de Amerikaanse historicus Eugen Weber het proces van interne natievorming kernachtig verwoordde voor Frankrijk: *peasants into Frenchmen*.

Kortom, dit is een interessante uitgave voor wie Destrées brief in een mooie Nederlandse vertaling tot zich wil nemen, en een degelijke, zij het duidelijk gepro- nonceerde analyse van Destrées plaats in de Belgische communautaire geschiedenis.

¹ Rik VAN CAUWELAERT, *'Ils nous ont pris la Flandre'. Waals socialisme en Belgische illusies. Van Jules Destrée tot Elio Di Rupo*, Kalmthout: Pelckmans, 2012, pp. 19-20.

² Rik VAN CAUWELAERT, *'Ils nous ont pris la Flandre' [...]*, p. 9.

³ Rik VAN CAUWELAERT, *'Ils nous ont pris la Flandre' [...]*, p. 13.

⁴ Rik VAN CAUWELAERT, *'Ils nous ont pris la Flandre' [...]*, p. 53.